

MEDICINSKO NAZIVLJE U PRAVU

Mile Mamić

ao područje vrlo široke uporabe pravni je jezik izrazito otvoren ne samo prihvaćanju općejezičnoga leksika nego i primanju naziva iz drugih struka pri obogaćivanju i usavršavanju svojega sustava nazivlja. Za jednu i drugu tvrdnju naći ćemo obilje dokaza u Mažuranićevim *Prinosima*¹ i u mojoj knjizi *Temelji hrvatskoga pravnog nazivlja*.² Ovdje ćemo se osvrnuti na nekoliko naziva koji su u hrvatski pravni jezik došli iz medicinske struke, a koji su i u općejezičnoj uporabi veoma česti. Govorit ćemo o riječi *ozljeda* i *pravni lijek*, te o sklopu naziva koji su s njima u uskoj vezi, bilo da im se nameću kao bliskoznačnice ili istoznačnice. U vezi s riječju *ozljeda* govorit ćemo o njezinu odnosu s riječju *povreda* i *uvreda*, a u vezi sa svezom *pravni lijek* govorit ćemo i o *pravnom sredstvu*, te o njihovom međusobnom odnosu u hrvatskom pravnom sustavu.

Kakav je odnos između riječi *ozljeda*, *povreda* i *uvreda*? Jesu li one istoznačnice ili bliskoznačnice? Kakav je odnos između njihova oblika i značenja?

Riječi *povreda* i *uvreda* očito su etimološki srodne: zajednički im je korijen *-vred-*, koji se pojavljuje u malo drukčijem liku i u riječima *vrijedan* i *vrijednost*. Njihovo je značenje uglavnom jasno razgraničeno i ne dolazi pri njihovoj uporabi ni do kakve zbrke. Riječ *ozljeda* drukčije je etimologije. Njoj je u korijenu *-zlijed-*. Kako nam svjedoče brojni primjeri te riječi i drugih riječi koje su s njom u vezi u Akademijinu Rječniku,³ riječ se prvotno javlja u liku *ozleda* (*ozlediti*, *ozleditelj*, *ozlediteljica*, *ozlediv*, *ozlednik*, *ozlednica*, *ozleđenik*, *ozleđenje*, *ozleđivanje* itd.), a tek se sekundarno javlja lik s *-ije/-je-* (s refleksom »jata«). Tako se u starijim našim rječnicima, u drugim starijim književnim izvorima, pa i na ikavskom području pojavljuje u liku *-zled-*. Stoga tu riječ u liku *ozljeda* ne nalazimo u tom velikom rječniku. Glagol *ozlediti* ima vrlo starih potvrda, rječničkih i književnih. Bila je to riječ širega raspona značenja. Upotrebljavala se u pravom i prenesenom smislu. Bila je bliska riječi *povrijediti*. Tako su i riječi *ozljeda* i *povreda* supostojale, sad kao istoznačnice, sad kao bliskoznačnice. A kad se dvije riječi tako preklapaju, normalno je da u stručnom jeziku dolazi do njihova terminološkog razgraničenja. Tako se je u hrvatskom medicinskom nazivlju riječ *ozljeda* ustalila kao oznaka za primarni čin (primarno oštećenje tijela), a *povreda* — za sekundarni čin (sekundarno oštećenje tijela): Prije se dakle zadobije *ozljeda*,

¹ Vladimir Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, Pretisak, Informator, Zagreb, 1975.

² Mile Mamić, *Temelji hrvatskoga pravnog nazivlja*, Zagreb, 1992.

³ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, Zagreb, 1880. i dalje. Ima 23 velika sveska.

a potom se čovjek može povrijediti.⁴ Osim toga riječ se *ozljeda* pretežno upotrebljavala u konkretnom značenju, a *povreda* i *uvreda* za apstraktno i preneseno značenje. Takva terminološka diferencijacija nalazi svoje uporište u hrvatskom stručnom nazivlju od sredine 19. stoljeća. Veliki četverojezični rječnik pravnih i političkih naziva⁵ ima tu riječ samo u fizičkom, tjelesnom smislu, i to samo kao primarni čin. Zato se umjesto njemačkoga dvočlanoga naziva *körperliche Verletzung* daje u hrvatskom samo *ozljeda*. Riječ *ozljeda* sasvim se učvrstila u tom značenju. Tako je bilo i u našem kaznenom zakonodavstvu. Naziv *ozljeda* posuđen je iz medicinskoga nazivlja i u hrvatski pravni jezik kao oznaka jednoga kaznenoga djela. U našem se zakonodavstvu govorilo o ozljedi (koja je mogla biti teška ili laka). Nije se govorilo o tjelesnoj ozljedi jer se je to podrazumijevalo.

Osim toga postojao je u nas i naziv *povreda*, ali u drugom, prenesenom značenju, pa su bile sveze: *povreda čijeg prava*, *povreda povlastice*, *povreda zakona* itd. U tom značenju sasvim je dobra uporaba te riječi. Kako vidimo, dopuna joj je što neživo, dok se kod ozljede radi samo o živome, i to čovjeku. U tom značenju riječ *povreda* zamjenjivala se ponekad riječju *kršenje* (osobito kad se radi o zakonu), što je također figurativno.

Riječ *uvreda* bliska je po nečemu riječi *ozljeda*: to je »ozljeda« čovječje cjelovitosti u prenesenom smislu. Poštenje, čast pretpostavljaju se kao normalne pripadnosti svakoga čovjeka. Riječ *uvreda* obično je u svezama: *uvreda časti*, *uvreda poštenja*, *uvreda osobe*, *uvreda djevojke*...

Sve te tri riječi imaju svoje mjesto i u našem današnjem pravnom nazivlju, ali ih ne valja miješati. Dolazilo je često do poremećaja pri uporabi riječi *ozljeda* i *povreda* u našem medicinskom nazivlju, a pod utjecajem srpskoga nazivlja, koje nije poznavalo takve značenjske diferencijacije. Igrači često nisu mogli nastupati zbog »povrede«, a radilo se zapravo o primarnom oštećenju tijela, pa je trebalo upotrijebiti naziv *ozljeda*. To se prenosilo iz medicinskoga nazivlja i u kazneno zakonodavstvo. Tako je npr. u Nacrtu prijedloga kaznenoga zakonika bio upotrijebljen naziv *teška tjelesna povreda*, što je dvostruko krivo: ne treba *povreda*, nego *ozljeda*, a *tjelesna* je suvišno jer se podrazumijeva kad stoji uz riječ *ozljeda*. Riječ *povreda*, koja kao medicinski naziv u nas znači drugotno oštećenje tijela (tj. povreda postojeće rane), nije nam potrebna kao kaznenopravni naziv, ali ta riječ u navedenim svezama, tj. u prenesenom smislu, potrebna nam je i kao pravni naziv. Svakako, bitna je razlika između naziva *povreda* i *ozljeda*, ne samo u medicinskom nego i u pravnom nazivlju. Stoga je ta pogreška ispravljena, tako da u *Kaznenom zakonu* stoji *ozljeda*.

I riječ *lijek* ušla je iz medicinskoga nazivlja u hrvatski pravni jezik. Javlja se obično u svezi *pravni lijek*. U medicini je riječ o lijeku u pravom smislu, a u

⁴ Vladimir Loknar, *Teme iz medicinskog nazivlja*, Zagreb, 1988., vidi str. 94.

⁵ Juridisch-politische Terminologie. Deutsch-kroatische, serbische und slovenische Separat-Ausgabe, Wien, 1853. Vidi pod riječi *Verletzung*.

pravnom nazivlju iskorišteno je preneseno značenje te riječi. Već je latinska riječ *remedium* imala oba ta značenja.⁶ Kako je riječ *sredstvo* vrlo bliska riječi *lijek*, često se javlja i sveza *pravno sredstvo*. Valja istaknuti da je bitna razlika između riječi *lijek* i *sredstvo* u njihovoj pojmovnoj ljestvici: *lijek* je niži pojam (hiponim), a *sredstvo* viši pojam (hiperonim).

Znači da je riječ *sredstvo* nadređena riječi *lijek*. Na tragu takva razlikovanja bio je i Demeter pri izradi rječnika hrvatskoga pravnog nazivlja.⁷ On razlikuje *Rechtsmittel* (Mittel zur Geltendmachung eines Rechtes überhaupt) i za to nudi u hrvatskom naziv *pravno sredstvo* i *Rechtsmittel* (Schutzmittel gegen richterliche Amtsgewalt) i za to nudi hrvatski naziv *opravdano sredstvo*. Osjećao je dakle potrebu da razlikuje *pravno sredstvo* kao viši pojam i *pravni lijek* kao niži pojam, samo što ih nije još tako nazvao. To je uskoro učinila hrvatska pravna praksa. Tako se u drugoj polovici 19. stoljeća ustalila sveza *pravni lijek*. Dobro je upotrijebljena riječ *lijek*, svakako u figurativnom smislu, jer je posrijedi neka »bolest«, tj. povreda čijega prava. Tko je mislio da mu je koje pravo sudskom odlukom povrijeđeno, kao »bolesnik« slobodno je uzimao lijekove koji su mu bili na raspolaganju. Znamo da je postojalo više pravnih lijekova i u kaznenom i u građanskom postupku. S toga gledišta i pojam *lijek* viši je pojam u odnosu na pojedine vrste pravnih lijekova, koji su u pojedinom postupniku bili predviđeni. Moglo se dakle birati naziv *pravni lijek* kao opći naziv, koji je obuhvaćao sve pravne lijekove ili posebni naziv za pojedini pravni lijek.

Naziv *pravno sredstvo* zbog svoje preopćenitosti nije se tako često upotrebljavao kao uži naziv *pravni lijek*. Lijek je dakle pretpostavljao povredu prava (barem u subjektivnom smislu), a *sredstvo* nije. Srpski pravni jezik nije imao takve razlike. Njemu je sve bilo *pravno sredstvo*. To je razlog da je hrvatski naziv *pravni lijek* bio potisnut i zamijenjen nazivom *pravno sredstvo*. U skladu s hrvatskom pravnom tradicijom prije godine 1918. sasvim je dobar naziv *pravni lijek* (ako nećemo pobliže naznačiti o kojem se pravnom lijeku radi), a naziv *pravno sredstvo* može nam također poslužiti kad se npr. želimo poslužiti svim pravnim sredstvima da bismo postigli koji cilj. U tom smislu i molba je *pravno sredstvo*: njome možemo ostvariti koje pravo koje nam inače nitko ne osporava, samo što ga treba zatražiti da bismo ga imali.

Sažetak

Mile Mamić, Filozofski fakultet, Zadar
UDK 801.3:001.4:808.62, znanstveni članak
primljen i prihvaćen za tisak 9. 2. 1999.

The author discusses the terms *ozljeda* and *lijek* (approx. injury and medicine, drug) which entered legal terminology from medical terminology and thus collocating with other similar terms. Also, the distinction between the terms *ozljeda* and *povreda* (approx. injury and damage, harm) is established (in medical and legal terminology) as well as between the collocations *pravni lijek* and *pravno sredstvo* (approx. legal appeal and legal instrument).

⁶ Vidi Ante Romac, *Rječnik rimskog prava*, Zagreb, 1975, pod riječi REMEDIUM.

⁷ Vidi djelo iz bilj. 5, pod riječi *Rechts-Mittel*.